INCOME CONDITIONS OF SHEEP BREEDING IN A FARM IN THE COUNTY OF BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN

By:
VINCZE, JUDIT – HARCSA, ATTILA – KISS, CSILLA

Keywords: stock breeding, turn over of stock animals, animal keeping, production costs, incomes, yields.

Special terrain characteristics play an important role in both variable and constant production costs. Maximum use of grazing grounds can lead to the realistic possibility of reductions in fodder costs. The only method for reducing animal health costs is alteration in animal nutrition standards. Feed production activity in the sheep section of the farm was not profitable between 2001 and 2004. Without support the income position of the farm is unfavourable. Our investigations have shown that profitability of the section can be significantly improved by the full exploitation of all sources of support. As we are dealing with stock breeding, significant revenue could be realised from marketing stock animals. However, because of the poor financial situation of the sheep section, breeders are unable to acquire the stock rams needed to drastically increase the number of lambs for marketing.

A JUHÁSZAT JÖVEDELEMVISZONYAI EGY BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI GAZDASÁGBAN

VINCZE JUDIT – HARCSA ATTILA dr. – KISS CSILLA

Kulcsszavak: törzstenyésztés, tenyészállat-forgalmazás, tartási mód, termelési költségek, bevételek, eredmények.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A speciális területi adottságok nagy szerepet játszanak mind a változó, mind az állandó költségek alakulásában. A takarmányköltség csökkentésének reális lehetősége a legelőterületek maximális hasznosításában rejlik. Az állategészségügyi költségek csökkentésének egyetlen módja a takarmányozás színvonalának változtatása. A gazdaság juhágazatának hízóalapanyag-előállító tevékenysége a 2001-2004 közötti években nem volt nyereséges. Támogatások nélkül az ágazat jövedelempozíciója kedvezőtlen. Vizsgálataink alapján megállapítható, hogy a támogatási források maximális kihasználásával az ágazat jövedelemtermelő képessége jelentősen javulhat. Tekintettel arra, hogy törzstenyészetről van szó, jelentős árbevételi forrást képezhetne a tenyészállat-forgalmazás, de az ágazat felvázolt siralmas jövedelemi pozíciója miatt, a tenyésztők az árualap bárányok számát ugrásszerűen javítani képes tenyészkosok beszerzését is kényszerűségből elmulasztják.

BEVEZETÉS

Magyarországon a juhtartás megítélése az Európai Unióhoz történt csatlakozás kapcsán új megvilágításba került. Az EU-ban az extenzív juhtartás az állattenyésztés támogatott területei közé tartozik. Fontos jellemzője az extenzív juhtartásnak, hogy jól illeszthető a fenntartható mezőgazdaság követelményeihez. Ugyanakkor csak olyan juhtartó üzemek lehetnek életképesek, amelyek a versenyképességüket segítő támogatásokban részesülnek. Az anyajuhtartás és az arra épülő bárányhizlalás a mezőgazdaság sikeres ágazata lehet a jövőben.

A tanulmány egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei gazdaság juhágazatának elemzését tűzte ki céljául. A vizsgálat alapjául szolgáló gazdaság kiválasztását egyrészt az indokolta, hogy magyarországi viszonylatban az egyik legnagyobb anyajuh-létszámmal rendelkezik, másrészt speciális természeti adottságok között működik. Ezek számos ökonómiai kérdést vetnek fel, amelyek megválaszolására irányuló elemzések hasznos információkkal láthatják el mind az ágazat vezetését, mind a hazai juhtartókat.

A GAZDASÁG BEMUTATÁSA

A gazdaság az Észak-Magyarországi Régió egyik legnagyobb hagyományokkal rendelkező vállalkozása. A Bódva-Sajó völgyében helyezkedik el, a szlovák határ mentén 25 településre kiterjedő földterülettel. A gazdaság 14 telephellyel rendelkezik – négy nagyobb összefüggő egységben –, négy üzemében 119 fő dolgozik. A gazdaság fő tevékenysége a növénytermelés, a juhtenyésztés és a keveréktakarmány-gyártás.

A növénytermelő üzemben kialakított vetésszerkezet az állatállomány tömeg- és abraktakarmány ellátását, a keverőüzem szemes szükségletét, valamint ipari napraforgó, illetve 2004-ig bio-árunövény (búza, kukorica, napraforgó, köles) termelését szolgálja. A szigorú nyugat-európai piaci követelményeknek megfelelő – minősített és folyamatosan ellenőrzött – bio-termékeket exportálta.

A gazdálkodás közel 7000 hektár területen folyik, ebből 3800 ha szántó, 2600 ha gyep és 400 ha erdő. A talajok minősége fekvéstől függően erősen ingadozó – változatos képet mutat –, a vetésszerkezetre a gabonafélék túlsúlya jellemző. A domborzati adottságok miatt jelentős a gyep aránya, aminek gazdaságos hasznosítása főként legeltetéssel oldható meg. A legeltetett terület 2000 ha, ami magyarországi viszonylatban nagy arányú. A legelőre jellemző a hektáronkénti 8 tonna zöldfűhozam, ami alapján 4 darab anyajuh eltartására képes.

Az anyák állandóan a legelőn vannak, csak a szoptatási időszakra hajtják be a bárányaikhoz. A legeltetés határozza meg az állat kondícióját. A legeltetés nagyrészt ősgyepen, felülvetett gyepen, valamint kis részben tarlón folyik. Az ivóvízellátás kutakból történik. Nagyon fontos továbbá az állatoknak a természetes árnyék a delelés időszakában, a jobb takarmányhasznosítás érdekében. A juhgondozók szerint, a hegyvidék legelőin egyetlen gond a mételykór (a csapadék és a vizes aljfüvek miatt). Tavasszal a nyájat a felülvetett legelőkre viszik, mert hamarabb sarjad. Az ősgyep csak április elején kezd sarjadni, melyen a juh szívesebben legel, összetétele apróbb, tömöttebb, vegyesebb. Szükségesnek tartjuk megemlíteni a makkoltatást, ami a legelő mellett a legősibb juhtakarmány. A makk gazdag fehérjében.

A juhtenyésztés fő feladata – a saját állomány pótlásán túlmenően – a hazai és a külföldi juhtenyésztők korszerű, hús-hasznosítású tenyészállattal (kos, tenyészjerke), a piac vágóbárannyal-,

illetve juhhússal-, valamint a családi gazdaságok keresztezett állományokkal való ellátása. Az üzemben három, törzskönyvileg ellenőrzött fajta található: Suffolk, Ile de France és Bábolna Tetra. Utóbbinak önálló tenyésztő szervezete a Bábolna Rt. Az állatlétszám közel 9000 darab, ennek fele törzskönyvi ellenőrzés alatt áll. A magyarországi hústípusú juhok 45-50%-a a szóban forgó gazdaságban található.

Olyan munkavállalókat alkalmaznak, akik a legeltetéses juhtartás több évtizedes hagyománya alapján szakértelemmel és hatékonyan tevékenykednek.

ANYAG, MÓDSZER ÉS EREDMÉNYEK

Az ágazat főbb gazdasági mutatóinak elemzése a 2001-2004. évekre terjedt ki. A vizsgálatokhoz a gazdaság számviteli kimutatásai, a tenyésztési napló, valamint az ágazat vezetőitől származó személyes közlések álltak rendelkezésre. Az adatok feldolgozása Microsoft Excel táblázatkezelő program segítségével történt. Az ágazat helyzetének megismeréséhez segítséget nyújtottak a gazdaság vezetőjével, a juhgondozókkal, valamint pásztorokkal folytatott konzultációk.

A fedezeti hozzájárulás és az ágazati eredmény kiszámítása az EU-ban használatos és Magyarországon az AKI által is alkalmazott módszer szerint történt. A Fedezeti Hozzájárulás I. (FH I.) egy anyajuh hozzájárulását fejezi ki az EU üzemi és ágazati mérettipológiájaként funkcionáló Standard Fedezeti Hozzájáruláshoz (SFH-hoz).

A juhtartás az egy átlag anyára vetített naturális mutatókkal jól jellemezhető, ezért az anyánként, évente leválasztott bárány-élőtömeg, értékesített vágóbárány, tej, gyapjú mennyiségét és e paramétereket alakító jellemzőket is meghatároztuk. Az információkat az 1. táblázat, illetve a vizsgálat eredményeit a 2., 3. és 4. táblázat tartalmazza.

A változó költségek alakulásában meghatározó szerepet töltött be a takarmányköltség (2. táblázat), amely 6194 Ft és 8766 Ft között ingadozik, a vásárolt takarmányok árai miatt. A gazdaságban nagy a saját termelésű takarmányfelhasználás, így csökkenthető a takarmányok vásárlása. További költségcsökkentő paraméter lehet a legeltetés. A takarmányozás tavasztól őszig a legeltetésre alapozott, csupán a vemhesség előrehaladott állapotában lévő, illetve a szoptató anyák kapnak 0,8-1,0 kg abrakkiegészítést. Télen a tömegtakarmány – széna és kukoricaszilázs – biztosítja a táplálóanyag-szükséglet kielégítését.

Az állatorvos és állatgyógyszer költségeit a változó előírások magyarázzák. Az állategészségügyi anyagköltségek növekedése nagy valószínűséggel prognosztizálható, annak ellenére, hogy nagyobb hatékonyságú szerek kerülnek az állatgyógyászatba, de ezek ára az inflációt meghaladó mértékben emelkedik.

A tenyészállatok elszámolt értékcsökkenése a vizsgált időszak első évében 2076 Ft-tal haladja meg az utolsó évben elszámoltat. Ennek a hátterében az áll, hogy 2000 őszén végzett, nagyon szigorú szelekció után kisebb létszámban selejteztek az állománynövelés érdekében.

Az energiaköltségek drasztikus növekedése a segédüzemági szolgáltatásokban és a takarmányok árában is megjelenik. Ez az országos átlaghoz képest kedvezőbb, ami a viszonylag korszerű épületeknek és berendezéseknek, továbbá a vállalaton belül évek óta tartó költségcsökkentési programoknak köszönhető.

Az egyéb közvetlen költségek növekedése is várható, hiszen ezek a tételek a szolgáltatás kategóriába tartoznak, amelyek folyamatosan drágulnak. A bérleti díjak inflációt meghaladó növekedésével, az állatok értékének emelkedésével, a biztosítási költségek növekedésével lehet számolni.

Az anyajuh-állomány, a vizsgált időszak első évéhez képest, 2004-re több mint 40%-kal csökkent. 2001 őszén 568 anyajuh hullott el, illetve 1894 darabot selejteztek. A vizsgált időszak következő éveiben folyamatosan csökkent az elhullás és a selejtezés, miközben az anyánkénti leválasztott bárányok száma nőtt.

A tartási technológia eltér a Magyarországon megszokottól. A hagyományos juhtartásban alkalmazott, fából készült térelválasztók helyett acélrudakból összeállítható, ún. „dranka rendszert" alkalmaznak, mellyel sikerült az egyébként gondot okozó, ellésenkénti 2-3 bárány felnevelését megvalósítani. A fent említett acél térelválasztókból 1,5-2 m^2-es fogadtatókat alakítanak ki, ahova az elletős juhász a frissen ellett anyajuhokat és bárányaikat elhelyezi. 5-10 nap fogadtatóban történő tartás után a középső, elválasztó dranka, illetve az oldalelemek kiemelésével kis csoport alakítható ki, ahol közel azonos korú és állapotú egyedek vannak. A növekedés későbbi fázisaiban ide kerülnek a bárányok, egyre hosszabb időre, szopáskorlátozás végett, illetve hogy az anyajuhok kijárhassanak a legelőre.

Az átlagos szaporaság alakulásában a legkedvezőbb volt 2004 (1,4 bárány). Az átlagos szaporaság alakulását befolyásolja az is, hogy melyik hónapban termékenyült az anya. Ez azért jelentős, mert kiválaszthatók azok a hónapok, időszakok, amikor érdemes termékenyíteni. Ezzel is növelhető a szaporaság és az értékesíthető bárányszaporulat.

A bárányok választási súlya átlagosan 18,2 kg. A vizsgált időszak utolsó évében, anyajuhonként átlagosan 1,4 bárány került választásra, ami 25,5 kg tömeget jelentett, míg az első évben még csak 17,1 kg-ot regisztráltak. Ennek oka egyrészt a szigorú szelekcióban, másrészt pedig a jobb takarmányozásban keresendő.

Értékesítési átlagárként a tejesbárány, a választott jerke és -kosbárány kilogrammonkénti árát átlagoltuk. *A piaci ár hullámzó tendenciát mutatott*, először növekedést, majd jelentős csökkenést. 2004-ben a kilogrammonkénti piaci ár 592,8 forint volt.

Az értékesített bárányok döntő hányada Nyugat-Európa országaiba, elsősorban Olaszországba került. Belső fogyasztásra a minőségileg gyengébb – és zömmel selejt – anyákat és bárányokat értékesítették. Az exportértékesítése egész évben folyamatos, szezonális időszak a húsvét, augusztus közepén a ferragosto és a karácsonyi időszak. A szezonális időszakokban az árak magasabbak, így az év időszakai között 40-50%-os árkülönbségek is tapasztalhatók.

A bárányértékesítés mellett további árbevételt képez *a gyapjú*, amely régebben mindig értékesíthető termék volt, napjainkra töredékére csökkent a jelentősége. A gyapjúból származó árbevételnek azonban nincsen nyereségtartalma, vagy nem jelentős, mert a gyapjú nyírása, előkészítése, szállítása költséges.

A gazdaságban a tejet kizárólag a bárányok nevelésére fordítják.

A termelési érték folyamatosan növekedett – miközben a termelési költségek csak 9,0%-kal emelkedtek –, majd 2004-ben jelentős csökkenés volt regisztrálható, a piaci árak csökkenése miatt.

Az FH I. 2004-ben a legkedvezőbb, ami a hozamok növekedésével magyarázható.

Az állandó költségek legnagyobb hányadát a munkabér és közterhei adták. A dolgozók létszámát csökkentették. A vizsgált időszak első évében még 144 fő dolgozott a gazdaságban, ami 2004-ig 119-re csökkent.

A vizsgált években *drasztikus mértékű volt a veszteség* a magas költségeknek, illetve a termelési értéket meghatározó piaci áraknak köszönhetően.

TÁMOGATÁS AZ UTOLSÓ SZALMASZÁL!

A juhágazat jelenlegi helyzetéből, önerőből nem képes kilábalni. Az igényelhető támogatások a következő elemekből állhatnának. Az anyajuhokra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2005. évi maximuma 1643 Ft/egyed. A gazdaság kedvezőtlen adottságú területen gazdálkodik, ezért az anyajuhok után 2005-ben 1058,4 Ft/egyed igényelhető. Mindkét támogatási forma a jövőben évről-évre emelkedik: 2006-ban 5%-kal, illetve 2007-től évente 10%-kal. Kiemelkedő jelentőségű a földalapú támogatás. Az egy anyára jutó támogatás – 17 000 Ft/ha támogatással és hektáronként egy állatsűrűsséggel kalkulálva (6,66 darab juh) – 2250 forint. Ezen felül az NVT Agrár-környezetgazdálkodási Intézkedései keretében további 14 823 Ft/ha támogatásra jogosult a gyepterületeik után. Továbbá igényelhető még a kedvezőtlen adottságú területek kompenzációs támogatása is, melynek célja, hogy a gazdálkodás eredményességét kedvezőtlenül befolyásoló gazdasági, társadalmi és természeti tényezők hatásait részben kompenzálja. A támogatás mértéke 21 647 Ft/ha/év. 2005-ben a gazdaság csak a területalapú támogatást igényelhette (1800 hektárra), az egy év feletti anyajuh támogatásokra nem volt jogosult, mivel végelszámolás alatt állt. Ez az állapot 2006-ra megszűnt, és ezzel megnyílt a kapu a támogatások felé. A következő években, a támogatási források maximális kihasználása esetén, az ágazat jövedelemtermelő képessége jelentősen javulhat.

1. táblázat

A juhászat főbb adatai az adott gazdaságban

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Hozamok				
Tej (liter)	-	-	-	-
Bárányszaporulat (db)	6 917	8 077	7 743	7 570
Gyapjú (kg)	23 090	24 660	21 202	21 000
Zárólétszám XII. 31. (db)				
Anyajuh	9 526	7 064	6 505	6 021
- ebből év feletti	1 663	1 042	763	354
Tejesbárány, szopós	606	1 184	1 294	1 195
Növendék bárány	141	923	787	960
Hízójuh	30	205	37	155
Kos	68	106	105	112
Összesen	10 371	9 482	8 728	8 443
Fajlagos hozamok				
100 anyára jutó bárányszaporulat (db)	94,0	120,7	125,3	138,2
Egy anyára jutó gyapjútermelés (kg)	3,1	3,7	3,4	3,8
Egy anyára jutó tej (l/év)	-	-	-	-
Elhullás (db)				
Anyajuh	568	663	585	518
Tenyészkos	15	14	9	11
Bárány	962	998	1 022	834
Növendék juh	227	134	148	126
Hízójuh	427	372	369	189

Forrás: Saját összeállítás a gazdaság adatai alapján, 2005

2. táblázat

Egy anyajuh tartásának költségei az adott gazdaságban

(M. e: Ft/anya)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Tenyészállatok értékcsökkenése	5448	4 559	4 231	3 372
Saját termelésű abraktakarmány	2892	1 342	860	2 743
Vásárolt abraktakarmány	28	1 721	3 259	1 282
Saját termelésű tömegtakarmány	3183	2 755	3 403	4 615
Egyéb takarmányok	91	74	161	126
Állategészségügyi költség	583	294	276	428
Villamos energia	173	509	425	361
Egyéb energiahordozók	18	3	2	1
Víz	191	512	426	359
Egyéb közvetlen változó költség	318	297	264	215
Közvetlen változó költségek összesen	**12 925**	**12 066**	**13 307**	**13 502**
Változó gépköltségek	411	404	470	673
Javítóműhely változó költsége	114	98	123	78
Közvetett változó költségek összesen	**525**	**502**	**593**	**751**
Munkabér	2 933	3 501	4 453	4 337
Munkabérek közterhei	1 290	1 399	1 694	1 832
Értékcsökkenés	271	356	449	296
Általános költségek	1 251	522	688	525
Összes állandó költség	**5 745**	**5 778**	**7 284**	**6 990**
Termelési költség összesen	**19 195**	**18 346**	**21 184**	**21 243**

Forrás: Saját összeállítás a gazdaság adatai alapján, 2005

3. táblázat

A juhászat átlagos termelési értéke egy anyajuhra vetítve az adott gazdaságban

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Született bárány/anyajuh (18,2 kg átlagtömeg)	0,94	1,2	1,3	1,4
Értékesítési átlagár (Ft/kg)	582,6	695	713,8	592,8
Árbevétel /bárány/	9 967	15 179	16 889	15 104
Gyapjútermelés/anya (kg)	3,1	3,7	3,4	3,8
Értékesítési átlagár (Ft/kg)	125	160	160	160
Árbevétel /gyapjú/	387,5	592	544	608
Megtermelt tej (liter/anya)	-	-	-	-
Kiselejtezett tenyészállat értékesítése (Ft/anya)	1 440	1 111	1 683	1 865
Termelési érték (Ft/anya)	11 795	16 882	19 116	17 577

Forrás: Saját összeállítás a gazdaság adatai alapján, 2005

4. táblázat

A juhászatban elért jövedelem egy anyajuhra vetítve

(M. e.: Ft/anya)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Fedezeti Hozzájárulás I. (TÉ - Közvetlen változó költség)	-1130	4816	5809	4075
Fedezeti Hozzájárulás II. (FH I. - Közvetett változó költség)	-1655	4314	5216	3324
Termelési érték	11 795	16 882	19 116	17 577
Termelési költség	19 195	18 346	21 184	21 243
Ágazati eredmény	-7400	-1464	-2068	-3666

Forrás: Saját összeállítás, 2005

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Árnyasi M. – Zsolnai A. – Fésüs L. – Jávor A. – Lengyel A. – Pászty Gy. (1999): Molekuláris genetika vizsgálatok a debreceni szapora és a kaposvári booroolamerinó állományban. Tiszántúli Mezőgazdasági Tudományos Napok, Debrecen, 99-103. pp. – (2) Bromley, C. – Van Vleck, L. – Snowder, G. (2001): Genetic Correlations for Litter Weight Weaned with Growth, Prolificacy, and Wool Traits in Columbia, Polypay, Rambouillet and Targhee Sheep. Journal of Animal Science, 79. 2. 339-346. pp. – (3) Harcsa A. (2004): Az ile de france, Suffolk és bábolna TETRA juhfajta teljesítményének elemzése. Doktori értekezés. – (4) Jávor A. – Lakatos D. (1993): Keresztezett tejhasznú juhfajták ökonómiai takarmányhasznosításáról. Gazdálkodás, XXXVII. évf. 7. sz. 40-47. pp. – (5) Kukovics S. (1998): A juhászat genetikai potenciáljának a tartalékai a minőségjavításban és hozamnövelésben. „AGRO-21" Füzetek 21. sz. 65-75. pp. (6) Molnár L. (2005): Személyes közlés alapján. – (7) Nábrádi – Jávor (2001): A Juhtenyésztés szervezése és ökonómiája. In: Pfau E. – Széles Gy. (szerk.): Mezőgazdasági üzemtan II. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest – (8) Veress L. (1991): Juhtenyésztés fejlesztésének genetikai, takarmányozási és Tartástechnológiai kérdései. Doktori értekezés. – (9) Zsemkó J. (2005): Személyes közlés alapján. – (10) www.akii.hu